

Funkcionális mondatperspektíva és szövegszerkesztési stratégia. Szerk. Kabán Annamária. Szövegtani tanulmányok. Miskolci Egyetemi Kiadó. Miskolc 2001. 123 l.

Az egyszerű, de csinos kiállítású kötet a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelvtudományi Tanszéke által 2001. május 21-én rendezett tudományos konferencia előadásait teszi közzé.

Az egynapos konferencián elhangzott 12 előadás az aktuális mondattagolás (téma – réma; topik – fókusz stb.) szintaktikai, szövegtani és stilisztikai vonatkozásait tekintette át. Az előadók az MTA Nyelvtudományi Intézetéből, az ELTE-ről, továbbá a Debreceni, a Pécsi és a Szegedi Egyetemről érkeztek. A „hazai színeket” Kabán Annamária, a Miskolci Egyetem docense, a konferencia fő szervezője és a kötet szerkesztője képviselte. Az ülésnek valamelyes nemzetközi jelleget is adott Petőfi S. János (Macerata) és Szabó Zoltán (Kolozsvár) részvétele. (Bár az előbbi, sajnos, csak előadásával volt jelen, személyesen nem.) Figyelemre méltó tudományszociológiai jelenség, hogy az előadások egyharmada (12-ből 4) társszerzős volt (ez a nyelvészetben még nem olyan magától értődő, mint a természettudományokban).

Dicséretet érdemel a szerkesztő a kötetnek szokatlanul gyors megjelentetéséért: a május végi konferencia anyaga már novemberben megjelent (e sorok írójának példányában a dedikáció dátuma 2001. december 3.). Ebben az esetben tehát a recenzió megírása hosszabb időt vett igénybe, mint magának a könyvnek a kiadása (mea culpa...).

A kötet tizenkét, egyaránt logikus felépítésű, arányos, nem túl hosszú cikket tartalmaz, amelyek többnyire tömör összeggel végződnek. A dolgozatok egy része (É. Kiss Katalin, Gyuris Beáta és Kabán Annamáriaé) a mondatkutatás keretén belül maradványrendszermondatok logikai-szemantikai viszonyait, struktúráit és ezekből adódó szórendi stb. sajátosságait vizsgálja. Más előadók (Tolcsvai Nagy Gábor, Petőfi S. János–Benkes Zsuzsa, B. Fejes Katalin, Békési Imre) a szövegtudomány terére lépve teljes szövegben vagy szövegrészletben levő mondatok (szövegmondatok) aktuális tagol(ód)ását elemzik. A kötetet záró stilisztikai tanulmányok (Büky László–Fűköh Borbála, Nagy L. János, Boda I. Károly–Porkoláb Judit) a dolog természetéből adódóan szintén szövegszinten vagy (Szabó Zoltán esetében) szövegek fölötti szinten mozognak. A két tanulmánycsoport között átmeneti helyet foglal el Alberti Gábor és Kleiber Judit tanulmánya, amely mondatnyi terjedelmű kijelentéseket értelmez az LDRS (Lifelong Discourse Representation Structures) keretében, később azonban egy rövid szövegnek a „világsemantikai” elemzésére is sort kerít.

A kétféle vizsgálati mód (a kötetben is, egyébként is) jól kiegészíti egymást. Békési Imre szavaival: „mindkét oldal tanulhatott a másiktól”, hasznos partnereknek bizonyultak (82–3). Ez a konferencia is igazolta, hogy a „rendszermondati” megközelítésen kívül szükség van a „szövegmondati”-ra is (Nagy L. János, 35).

Ennek az ismertetésnek az íróját elsősorban az érdekelte, mivel járulhat hozzá a nyelvészetnek ez az ága a szépirodalmi szövegek stilisztikai vizsgálatához. Ebből a szempontból különösen érdekes, hogy a nem stilisztikai célú, illetve jellegű előadások közt is volt három olyan, amely szépirodalmi szöveget választott elemzésének tárgyául: Petőfi S. János és Benkes Zsuzsa egy Örkény-egypercest, B. Fejes Katalin egy Illyés-naplójegyzetet, Békési Imre József Attila Magad emésztő... című versének egy hosszabb részletét. Így ezek az előadások – közvetve – stilisztikai hozadékúak is voltak.

A szó szorosabb értelmében stilisztikai tárgyú előadások közül kettő (Büky László–Fűkőh Borbála és Nagy L. János) Weöres Sándorral foglalkozott (az előbbi a költészetével, az utóbbi a prózájával) az aktuális mondattagolás szempontjából. Szabó Zoltán stílustörténeti előadást tartott (a barokk, a szecesszió és a posztmodern mondat- és szövegszerkezeti sajátosságairól). A kötetet Boda I. Károly és Porkoláb Judit tanulmánya zárja, amely Radnóti Miklósnak Dési Huber István halálára írott Nem bírta hát... című költeményét elemzi a hipertextuális (szövegek közötti) és hipermediális (művészeti ágak közötti) összefüggések alapján.

A szerkesztés munkája a rendelkezésre álló idő rövidsége ellenére jól sikerült. A szerkesztő, mint előszavában írja, nem egységesítette az egyes szerzők hivatkozási, jegyzetelési módját. Ez nem kifogásolható, bár épp az utolsó cikknek a római számos (ráadásul angolosan római számos) jegyzetszámozását helyesebb lett volna arab számosra változtatni. A sajtóhibák száma nem nagy (pl. Roman Jakobson a 120. lapon Jacobson, de három lappal később már jól van írva). Bodáék cikkének a 120. oldalon jelzett mellékleteit nem találom: ezek a (kép)mellékletek nyilván kimaradtak a kötetből, feltehetőleg technikai és/vagy anyagi okból.

A tanulmányok stílusa és helyesírása kivétel nélkül gondos, de némelyik terminológiai megoldásuk vitára készített. É. Kiss Katalin *információs* fókuszát (9 skk.: a mondatnak az a szakasza, amely új, a hallgató által még nem ismert információt hordoz) én inkább *informatív* vagy *informáló* fókusznak nevezném. Albertinél és Kleibernél az *életfogytiglani* diskurzusreprezentáció nekem az életfogytiglani fegyházat juttatja eszembe; talán szerencsésebb lett volna az *élethossziglani* jelző (hacsak nem éppen annak az érzékeltetése volt a szerzők szándéka, hogy „életfogytiglan” be vagyunk zárva gondolkodásunk, világismeretünk és -szemléletünk rácsai közé). Kabán Annamária cikkében a sűrűn ismétlődő *kvantált kifejezés* nem lehetett volna-e *kvantoros kifejezés* (van-e egyáltalán *kvantál* ige a magyarban?). Végül Boda és Porkoláb tanulmányában az enciklopédikus, a jelentésbővítő és a prezentációs *link* helyett az enciklopédikus stb. *kapcsolat* vagy *összefüggés* megjelölést használtam volna, mert tudom ugyan, hogy itt nem a német, hanem az angol *link*-ről van szó, mégis zavar a szlengbeli ’szélhámos(kodó), kétes, hamis’ jelentés. Mindez természetesen nem tekintendő kifogásnak a szerzőkkel és a szerkesztővel szemben, hanem csupán a recenzens „hangos gondolkodásának”.

Az értékes kötet – bizonyára anyagi okok miatt – csak 100 példányban jelenhetett meg (nem vállalok tehát nagy kockázatot annak megjósolásával, hogy szellemi hiánycikké fog válni). De még így is köszönet illeti a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának Dékáni Hivatalát, amelynek támogatása a könyv kiadását egyáltalán lehetővé tette.

Kemény Gábor